

SES TÜREMESİ

Türkçede sözcükler çekimlenirken veya türetilirken, sözcüğe yeni bir ses eklenmesi olayına **ses türemesi** denir.

1. Ünlü Türemesi

Sözcüğün aslında olmadığı halde, sözcüğe “-cık” ek getirildiğinde ortaya yeni ünlünün çıkmasına **ünlü türemesi** denir.

Örnek

» dar – cık → dar**a**cık

sözcüğünde “dar” sözcüğünün aslında “a” sesi olmadığı halde, sözcüğe “-cık” eki getirildiğinde arada “a” sesi türemiştir.

Az –cık : azacık

2. Ünsüz Türemesi

Sözcüğün aslında olmadığı halde sözcüğe ek getirildiğinde ya da sözcüğün başka bir sözcikle birleşmesi sonucunda bir sesin ortaya çıkmasına **ünsüz türemesi** denir.

Örnek

» af + etmek → af**f**etmek

» red + etmek → redd**e**tme**k**

» zan – im – ca → zann**ı**mca

BÜYÜK ÜNLÜ UYUMU (KALINLIK-İNCELİK UYUMU)

Türkçede 8 tane ünlü harfin 4 tanesi kalın, 4 tanesi ince ünlüdür.

Kalın Ünlüler: a, ı, o, u

İnce Ünlüler: e, i, ö, ü

Türkçe bir sözcüğün ilk hecesinde kalın ünlü varsa, diğer hecelerdeki ünlüler de kalın olmalı; ilk hecede ince ünlü varsa diğer hecelerde de ince ünlü bulunmalıdır. Bu kurala **büyük ünlü uyumu** veya **kalınlık-incelik uyumu** denir.

Örnek

»Türkçemiz

» vatanım

NOT: Tek heceli ve birleşik kelimelerde büyük ünlü uyumu aranmaz.

NOT: “-ki, -ken, -leyin, -yor, -(ı)mtırak, -daş, -gil” ekleri bir kelimeye eklendiğinde değişime uğramaz, bu yüzden büyük ünlü uyumuna bazen uyar, bazen uymaz.

ALİŞTIRMA

***Aşağıdaki cümlelerde ses türemesi olan kelimeleri bularak yuvarlak içerisine alınız.**

Bu olayları gencecik bir çocuk başlatmış.

Olayların böyle geliştiğini pek zannetmiyorum.

Elindeki tahtalarla sapasağlam bir oyuncak yapmış.

Şehrin her yanına soğuşun işlediğini hissediyorum.

Havaalanına biricik kızını karşılamak için gitti.

Şehrin daracık sokakları açık kapılardan görünüyordu.

Beni affettiğini söylemezsen buradan ayrılmam.

Reddedilmek çok ağırlına gitmişti.

Azıcık bir undan helva yapmaya çalışıyordu.

***Aşağıdaki cümlelerde yer alan ünlü uyumu kuralına uymayan sözcükleri bularak altlarına yazınız.**

Kaza geliyorum demez.

(.....)

Vücut kocar, gönül kocamaz.

(.....)

Vakitsiz öten horozun başını keserler.

(.....)

Biri yer biri bakar, kıyamet ondan kopar.

(.....)

Akıl, adama sermayedir.

(.....)

ETKİNLİK

Aşağıdaki kelimelerden türeme olanları yuvarlak içerisine alınız.

Küçücük sapasağlam hayvancık

gelinlik biricik capcanlı

sereserpe kedicik daracık

gencecik kopkoyu zavalılık

* Aşağıdaki kelimelerin büyük ünlü uyumu kuralına göre inceleyip uyup uymadıklarını sonlarına yazınız.

sabahleyin [.....]

dayımgil [.....]

gençlik [.....]

birliktelik [.....]

yeşilimtrak [.....]

dağınık [.....]

bakarken [.....]

kurnazlık [.....]

süresiz [.....]

meslektaş [.....]

heybetli [.....]

yarıncı [.....]

seviyorum [.....]

TEST

Aşağıdaki cümlelerde yer alan altı çizili kelimelerin hangisinde büyük ünlü uyumu kuralına uymayan bir ek kullanılmıştır ?

- A) Çok çabaladı ve kitabı elinden düşürmedi.
- B) Düşünmeden konuşmak başımızı ağrıtabilir.
- C) Tahminlerinde asla yanılmadığını gösterdi.
- D) Hepimiz senin gelmeni bekliyoruz.

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde ses türemesine örnek gösterilebilecek bir sözcük kullanılmamıştır?

- A) Gencecik insanlar işsiz dolaşmakta.
- B) Yanağıma kocaman bir öpücük kondurdu.
- C) Azıcık işimiz kaldı, birazdan biter.
- D) Kimsecikler yoktu ortalıkta.

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde kullanılan tüm sözcükler incedir ?

- A) Bana verdiğin sözü unutma !
- B) Dün bize dayımlar gelmişti.
- C) Senin emeklerini herkes bilecektir.
- D) Eve gelen adam bizi tanıyormuş.

Aşağıdaki cümlelerde yer alan altı çizili sözcüklerin hangisinde büyük ünlü uyumu kuralı aranmaz ?

- A) Çanakkale Boğazı'nı düşman geçemedi.
- B) Yıllardır süren kavga bitmeliydi artık.
- C) Onun sesi bizlere yaşama isteği verirdi.
- D) Bu kadar yürekli bir insan görmemiştim.

Aşağıdaki altı çizili sözcüklerden hangisinde "ünlü türemesi" söz konusudur?

- A) Giderken bize de kısacık bir mektup bırakmış.
- B) Arabamız o daracık sokakta zorlukla ilerliyordu.
- C) Bütün gününü o küçücük odada geçirmiş.
- D) Hissettiklerini ancak kâğıda dökabiliyordu.

Aşağıdaki cümlelerden hangisinde ünsüz türemesine örnek gösterilemez?

- A) Bu teklifi elbette reddettik.
- B) Sanatçın sırrı eserlerindedir.
- C) Sessizlikten hoşlanmıyordu.
- D) Yoğunlaşırsan sen de hissedersin.